

LBRIS

We know
books

Andrei-Viorel Iugan

Tratat privind probațiunea în procesul penal

Editura C.H. Beck
București 2025

Cuprins

Abrevieri.....	XIII
PARTEA I. Probele în procesul penal	1
Capitolul I. Noțiunea și importanța probelor.....	1
Secțiunea 1. Definiție. Delimitări.....	1
Secțiunea a 2-a. Aspecte de ordin istoric	4
Capitolul II. Clasificarea probelor	6
Capitolul III. Obiectul probațiunii.....	10
Secțiunea 1. Noțiune și clasificare	10
§1. Noțiune	10
§2. Obiectul generic și obiectul concret al probațiunii	11
Secțiunea a 2-a. Fapte și împrejurări care formează obiectul probațiunii	11
Secțiunea a 3-a. Fapte și împrejurări care nu trebuie dovedite.....	12
Secțiunea a 4-a. Alte fapte și împrejurări care pot forma obiectul probațiunii.....	15
Secțiunea a 5-a. Faptele și împrejurările care nu pot forma obiectul probațiunii	16
Capitolul IV. Cerințele probelor	18
Capitolul V. Sarcina probațiunii.....	21
Capitolul VI. Administrarea probelor	25
Secțiunea 1. Noțiune. Aspecte procesuale.....	25
Secțiunea a 2-a. Dreptul avocatului de a asista la efectuarea oricărui act de urmărire penală	29
Secțiunea a 3-a. Consultarea dosarului în faza de urmărire penală	38
Capitolul VII. Principiul loialității administrării probelor.....	51
Secțiunea 1. Noțiune. Importanță.....	51
Secțiunea a 2-a. Conținut	52
Secțiunea a 3-a. Condițiile pentru reținerea provocării la comiterea unei infracțiuni	67
Secțiunea a 4-a. Provocarea în jurisprudența C.E.D.O.	70
Secțiunea a 5-a. Provocarea în jurisprudența din Statele Unite ale Americii, Marea Britanie și Franța.....	88
Secțiunea a 6-a. Provocarea în jurisprudența românească.....	96
Secțiunea a 7-a. Delimitarea dintre „provocarea la comiterea unei infracțiuni” și „provocarea la probă”	102
Secțiunea a 8-a. Sancțiunea care intervine în cazul încălcării principiului loialității. Aspecte procedurale privind invocarea încălcării dispozițiilor legale.....	111

Capitolul VIII. Excluderea probelor	115
Secțiunea 1. Noțiune. Importanță.....	115
Secțiunea a 2-a. Excluderea probelor în jurisprudența din Statele Unite ale Americii.....	117
Secțiunea a 3-a. Excluderea probelor în jurisprudența din Marea Britanie.....	134
Secțiunea a 4-a. Excluderea probelor în Europa.....	143
Secțiunea a 5-a. Excluderea probelor în jurisprudența C.E.D.O.	154
Secțiunea a 6-a. Excluderea probelor în sistemul de drept din România.....	171
Capitolul IX. Aprecierea probelor	194
Secțiunea 1. Noțiune.....	194
Secțiunea a 2-a. Libera apreciere a probelor.....	195
Secțiunea a 3-a. Standardul probatoriu al vinovăției dincolo de orice îndoială rezonabilă.....	197
Secțiunea a 4-a. Limitarea principiului liberei aprecieri a probelor.....	206
§1. Martorii anonimi.....	206
§2. Martorii absenți.....	215
§3. Ipoteza în care martorul anonim sau absent are calitatea de victimă a infracțiunii.....	232
§4. Folosirea declarației unei persoane care fie au beneficiat de impunitate din partea organelor statului pentru declarația pe care au dat-o, fie acest lucru a condus la o reducere a pedepsei.....	242
§5. Circumstanțele persoanei audiate și împrejurările în care are loc ascultarea.....	248
§6. Folosirea informațiilor clasificate.....	249
PARTEA A II-A. Mijloacele de probă în procesul penal	251
Capitolul I. Noțiunea și importanța mijloacelor de probă	251
Capitolul II. Declarațiile subiecților procesuali principali, ale părților și ale martorilor	257
Secțiunea 1. Declarațiile suspectului sau ale inculpatului.....	257
§1. Noțiune. Delimitare între „audiere” și „ascultare”. Importanță.....	257
§2. Audierea suspectului/inculpatului pe parcursul procesului penal.....	259
§3. Etapele audierii suspectului sau inculpatului.....	262
§4. Drepturile și obligațiile suspectului/inculpatului.....	271
§5. Audierea prin videoconferință.....	311
§6. Audierea suspectului/inculpatului minor.....	317
§7. Valoarea probatorie a declarației suspectului sau inculpatului.....	317
Secțiunea a 2-a. Declarațiile persoanei vătămate, ale părții civile și ale părții responsabile civilmente.....	321
§1. Noțiune. Importanță.....	321
§2. Obligația audierii persoanei vătămate, a părții civile și a părții responsabile civilmente.....	323

§3. Procedura de audiere	324
§4. Audierea și respectarea dreptului la viață privată	327
§5. Garanții pentru protejarea intereselor persoanei vătămate	331
§6. Valoarea probatorie a declarațiilor persoanei vătămate, ale părții civile și ale părții responsabile civilmente	335
Secțiunea a 3-a. Declarațiile martorilor	337
§1. Noțiune. Importanță. Persoane care pot fi audiate în calitate de martor	337
§2. Întâietatea calității de martor	342
§3. Persoane care nu pot fi audiate în calitate de martor	346
§4. Persoane care nu pot fi obligate să dea declarații	364
§5. Obligațiile martorului	367
§6. Drepturile martorului	369
§7. Procedura audierii martorilor	378
§8. Audierea martorului aflat în străinătate	381
§9. Audierea martorului care nu a împlinit 14 ani	383
§10. Martorul protejat	385
§11. Martorii amenințați	387
§12. Martorii vulnerabili	395
§13. Valoarea probatorie a declarațiilor martorilor	396
§14. Confruntarea	400
Capitolul III. Identificarea persoanelor și a obiectelor	401
Secțiunea 1. Noțiune. Procedură	401
Secțiunea a 2-a. Valoarea probatorie a procesului-verbal	403
Capitolul IV. Metode speciale de cercetare și supraveghere	406
Secțiunea 1. Supravegherea tehnică	407
§1. Metodele de supraveghere tehnică	407
§2. Competența autorizării supravegherii tehnice	415
§3. Condiții pentru autorizarea supravegherii tehnice	418
§4. Supravegherea tehnică a avocatului și a persoanelor care se bucură de imunitate	425
§5. Procedura autorizării supravegherii tehnice	430
§6. Autorizarea provizorie a supravegherii tehnice de către procuror	439
§7. Punerea în executare a mandatului de supraveghere tehnică	446
§8. Consemnarea activităților de supraveghere tehnică	454
§9. Prelungirea supravegherii tehnice	457
§10. Durata maximă a supravegherii tehnice	461
§11. Informarea persoanei supravegheate	463
§12. Plângerea împotriva măsurii supravegherii tehnice și a modului de punere în executare a acesteia	466
§12.1. Procedura soluționării plângerii	467
§12.2. Posibilitatea formulării unei plângeri în cazul altor procedee probatorii care presupun o ingerință în dreptul la viață privată	473
§13. Înregistrări realizate de alte persoane	475

§14. Folosirea în procesul penal a probelor obținute din activitățile specifice culegerii de informații	487
§15. Verificarea legalității probelor obținute din activitățile specifice culegerii de informații. Cadru normativ	504
§15.1. Verificarea probelor obținute din activitățile specifice culegerii de informații în procedura de cameră preliminară și în procedura plângerii împotriva soluției de clasare în cazul în care anterior fusese pusă în mișcare acțiunea penală	506
§15.2. Procedura plângerii împotriva unei activități specifice culegerii de informații	520
§16. Conservarea materialelor realizate din supravegherea tehnică	526
§17. Valoarea probatorie	527
§18. Efectuarea supravegherii tehnice în străinătate.....	532
Secțiunea a 2-a. Obținerea datelor privind tranzacțiile financiare ale unei persoane. Obținerea datelor privind situația financiară. Delimitare.....	533
§1. Noțiune	533
§2. Delimitări.....	536
§3. Competența autorizării obținerii datelor privind situația financiară.....	538
§4. Condiții pentru obținerii datelor privind situația financiară.....	539
§5. Condiții. Autorizarea măsurii de către procuror	540
§6. Punerea în executare. Prelungire. Durata maximă.....	543
§7. Informarea persoanei supusă măsurii. Posibilitatea contestării măsurii. Obținerea datelor în faza de judecată. Valoare probatorie.....	543
§8. Obținerea datelor privind situația financiară a unei persoane. Condiții. Obiect	545
Secțiunea a 3-a. Reținerea, predarea și percheziționarea trimerilor poștale.....	546
§1. Noțiune. Obiect.....	546
§2. Competența.....	547
§3. Condiții	548
§4. Procedura.....	549
§5. Punerea în executare. Prelungirea măsurii. Durata maximă. Informarea persoanei supuse măsurii	551
Secțiunea a 4-a. Utilizarea investigatorilor sub acoperire sau cu identitate reală și a colaboratorilor	553
§1. Noțiune	553
§2. Competență. Autorizare. Condiții	555
§3. Activități care pot fi desfășurate	559
§4. Durata maximă. Prelungirea măsurii	561
Secțiunea a 5-a. Participarea autorizată la anumite activități	562
§1. Noțiune	562
§2. Competență. Condiții	563
§3. Conținutul măsurii. Prelungire. Durata maximă	565
Secțiunea a 6-a. Livrarea supravegheată	566
§1. Noțiune. Competență. Condiții	566

§2. Activități. Punere în executare. Valoare probatorie.....	567
Secțiunea a 7-a. Obținerea datelor de trafic și de localizare prelucrate de către furnizorii de rețele publice de comunicații electronice ori furnizorii de servicii de comunicații electronice destinate publicului	568
§1. Noțiune. Conținut	568
§2. Respectarea standardului impus de Dreptul Uniunii Europene și de Constituția României.....	571
§3. Condiții. Aplicare în timp.....	576
§4. Procedura autorizării. Punerea în executare	578
Secțiunea a 8-a. Dispoziții privind comunicarea datelor informatice	580
Capitolul V. Conservarea datelor informatice.....	593
Secțiunea 1. Noțiune. Obiect.....	593
Secțiunea a 2-a. Condiții. Procedura	599
Capitolul VI. Percheziția.....	603
Secțiunea 1. Noțiune. Importanță. Clasificare.....	603
Secțiunea a 2-a. Percheziția domiciliară.....	604
§1. Noțiunea de domiciliu	604
§2. Delimitarea percheziției domiciliare de alte instituții	613
§3. Organ competent. Condiții.....	617
§4. Competența.....	621
§5. Procedura autorizării percheziției domiciliare	624
§6. Procedura efectuării percheziției domiciliare	629
§7. Percheziția domiciliară la sediul profesional al unui avocat.....	641
§8. Percheziția domiciliară a unui jurnalist	645
§9. Finalizarea percheziției domiciliare.....	649
§10. Percheziția domiciliară la o autoritate publică, instituție publică sau la alte persoane juridice de drept public. Percheziția domiciliară pe teritoriul unui alt stat	654
Secțiunea a 3-a. Percheziția corporală.....	655
§1. Noțiune. Delimitări	655
§2. Condiții. Competență.....	656
§3. Procedura percheziției corporale	659
Secțiunea a 4-a. Percheziția vehiculelor.....	661
Secțiunea a 5-a. Percheziția informatică	662
§1. Noțiune	662
§2. Condiții. Competență.....	663
§3. Procedura autorizării percheziției informatice.....	664
§4. Procedura efectuării percheziției informatice	665
Capitolul VII. Ridicarea de obiecte și înscrisuri.....	673
Secțiunea 1. Noțiune. Delimitare față de percheziție	673
Secțiunea a 2-a. Condiții	673
Secțiunea a 3-a. Procedura de ridicare	677
Secțiunea a 4-a. Căi de atac.....	681

Capitolul VIII. Cercetarea la fața locului	683
Sețiunea 1. Noțiune. Competență.....	683
Sețiunea a 2-a. Procedura efectuării cercetării la fața locului.....	684
Capitolul IX. Reconstituirea	687
Sețiunea 1. Noțiune. Procedură.....	687
Sețiunea a 2-a. Rezultatele reconstituirii.....	689
Capitolul X. Constatarea și expertiza	690
Sețiunea 1. Constatarea.....	690
§1. Noțiune. Importanță.....	690
§2. Procedura dispunerii și efectuării constatării.....	693
§3. Activitatea Agenției Naționale de Administrare Fiscală în administrarea probatoriului.....	696
§4. Alte tipuri de constatări.....	700
§5. Finalizarea constatării. Valoarea probatorie.....	703
Sețiunea a 2-a. Expertizele.....	706
§1. Noțiune. Importanță. Clasificare.....	706
§2. Specializarea expertului.....	711
§3. Expertiza psihologică.....	714
§4. Situațiile în care este obligatorie efectuarea unei expertize.....	716
§5. Statutul expertului.....	717
§6. Procedura dispunerii expertizei.....	718
§7. Incompatibilitatea expertului.....	722
§8. Drepturile și obligațiile expertului.....	725
§9. Termenul fixat pentru înfățișarea expertului.....	728
§10. Finalizarea expertizei.....	730
§11. Valoare probatorie.....	737
Sețiunea a 3-a. Expertiza medico-legală psihiatrică.....	738
§1. Noțiune. Cazuri. Dispoziții procedurale.....	738
§2. Internarea medicală nevoluntară.....	739
§3. Jurisprudența C.E.D.O.....	742
§4. Procedura efectuării expertizei medico-legale psihiatrice.....	746
Sețiunea a 4-a. Expertiza toxicologică.....	747
Sețiunea a 5-a. Expertiza genetică judiciară.....	748
Sețiunea a 6-a. Alte lucrări medico-legale.....	750
§1. Autopsia medico-legală.....	750
§2. Exhumarea.....	753
§3. Examinarea medico-legală a persoanei.....	753
§4. Examinarea fizică.....	755
Capitolul XI. Înscrierile și mijloacele materiale de probă	762
Sețiunea 1. Înscrierile.....	762
§1. Noțiune. Delimitări.....	762
§2. Procesul-verbal.....	763
Sețiunea a 2-a. Mijloacele materiale de probă.....	765

Capitolul XII. Fotografierea și luarea amprentelor suspectului, inculpatului sau ale altor persoane.....	767
Capitolul XIII. Alte instituții legate de administrarea probelor în procesul penal	769
Secțiunea 1. Comisia rogatorie.....	769
§1. Noțiune	769
§2. Dispoziții procedurale.....	769
Secțiunea a 2-a. Delegarea	773
§1. Noțiune. Delimitarea față de comisia rogatorie	773
§2. Aspecte privind delegarea în cazurile în care urmărirea penală trebuie efectuată de către procuror	774
 PARTEA A III-A. Camera preliminară	777
Capitolul I. Considerații generale	777
Capitolul II. Obiectul camerei preliminare	782
Secțiunea 1. Competența instanței	782
Secțiunea a 2-a. Legalitatea sesizării instanței	783
§1. Conținutul rechizitoriului.....	783
§2. Descrierea faptei	784
§3. Alte situații care pot conduce la neregularitatea rechizitoriului	791
§4. Neregularitatea rechizitoriului subsecvent constatării nulității unor acte de urmărire penală. Delimitări	794
§5. Neregularitatea rechizitoriului în cazul încălcării dreptului la apărare	796
§6. Neregularitatea rechizitoriului. Natura sancțiunii.....	797
Secțiunea a 3-a. Legalitatea administrării probelor.....	798
Secțiunea a 4-a. Legalitatea efectuării actelor de urmărire penală	802
Secțiunea a 5-a. Alte chestiuni privind obiectul procedurii de cameră preliminară	804
Capitolul III. Măsurile premergătoare.....	809
Capitolul IV. Procedura în camera preliminară.....	813
Secțiunea 1. Formularea cererilor și a excepțiilor și invocarea lor din oficiu	813
Secțiunea a 2-a. Rezolvarea cererilor și a excepțiilor.....	814
Secțiunea a 3-a. Procedura aplicabilă în cazul în care la dosarul de urmărire penală există probe ce constituie informații clasificate.....	815
Capitolul V. Soluțiile pe care le pronunță judecătorul de cameră preliminară....	817
Secțiunea 1. Ipoteza în care s-au formulat cereri și excepții	817
Secțiunea a 2-a. Ipoteza în care nu s-au formulat cereri și excepții	827
Secțiunea a 3-a. Consecințe.....	827
Capitolul VI Contestația	829
Secțiunea 1. Termen. Titulari. Obiect	829

Secțiunea a 2-a. Dispoziții procedurale..... 832

Secțiunea a 3-a. Soluționarea contestației 834

Capitolul VII. Măsurile preventive în procedura de cameră preliminară 838

Capitolul VIII. Măsurile asigurătorii în procedura de cameră preliminară.... 840

Bibliografie..... 841

Index 847

Partea I

Probele în procesul penal

Capitolul I

Noțiunea și importanța probelor

Secțiunea 1. Definiție. Delimitări

1. Profesorul Traian Pop arăta că probele „sunt nervul principal al procesului penal. Ele fac lumină asupra chestiunilor nebuloase din procesul penal. Ele dau răspunsul la atâtea întrebări ce se pun în proces. În misterul dramelor penale, în secretul faptelor penale care de regulă se săvârșesc pe ascuns, în sufletul atât de complicat al omului se pătrunde prin probe. Neadevărul, diversiunea, simulațiunea se demască prin probe. Îndoiala se înlătură prin probe. Acuzarea și apărarea se înfruntă prin probe și argumente de drept. Nu arareori, cel mai puternic temei de drept stă neputincios, inoperant în fața probei reale, brutale. Cu un cuvânt, adevărul iese la iveală prin probe; ele formează convingerea judecătorului și pe ele se întemeiază sentința acestuia. Astfel, rolul, importanța și valoarea probelor în procesul penal se impun printr-o evidență și necesitate care le așază pe primul plan al preocupărilor și elementelor procesului penal; s-ar putea zice, chiar, că probele sunt factorul cel mai important și dificil pentru soluția acestuia”.¹

Importanța probelor a fost subliniată și de Ion Ionescu-Dolj, care sublinia că în desfășurarea procesului penal, acestea ocupă locul de căpetenie, pentru că ele formează baza oricărei acțiuni penale sau a hotărârii justiției. De aceea, materia probelor este partea cea mai importantă din procedura penală. Într-adevăr, în sistemul de probațiune se reflectă întregul spirit de care este dominat dreptul procedural al epocii corespunzătoare din decursul veacurilor.²

Art. 97 alin. (1) C.proc.pen. definește probele (din latinescul *probatio* – a dovedi) ca fiind elemente de fapt ce servesc la constatarea existenței sau inexistenței unei infracțiuni, la identificarea persoanei care a săvârșit-o și la cunoașterea împrejurărilor necesare pentru justa soluționare a cauzei, și contribuie la aflarea adevărului în procesul penal.

¹ T. Pop, *Drept procesual penal*, vol. III, Ed. Tipografia Națională S.A., Cluj, 1946, p. 157-158.

² I. Ionescu-Dolj, *Curs de procedură penală română*, Ed. Socec & Co S.A., București, 1937, p. 205.

În mod corect, s-a subliniat în doctrină că „în realitate, proba nu este un element de fapt, ci mai degrabă o informație despre fapta sau împrejurarea de fapt a cărei dovedire se urmărește prin desfășurarea procesului penal. Proba este informația care furnizează motive pentru a convinge că un anumit fapt este corespunzător realității. În consecință, elementul de fapt nu este decât produsul finit al probei, în măsura în care se consideră dovedit ca urmare a administrării și aprecierii acesteia în raport de standardul aplicabil, potrivit legii”.³

Cu alte cuvinte, probele sunt elemente care, datorită relevanței lor informative, servesc la aflarea adevărului și la justa rezolvare a unei cauze penale.⁴

Nu trebuie confundată noțiunea de probă cu noțiunile de mijloc de probă și procedeu probatoriu. **Mijloacele de probă** sunt acele căi legale prin care se constată existența probelor (izvorul probelor). În mod corect, s-a arătat că între probe și mijloace de probă există o legătură indisolubilă, întrucât probele pot fi folosite doar dacă sunt obținute prin mijloacele de probă permise de lege, legătură care poate conduce la confundarea unora cu celelalte.⁵

În același timp, **procedeele probatorii** sunt modurile de administrare, de obținere a mijloacelor de probă (de exemplu, audiere, percheziție, ridicare de obiecte sau înscrisuri, expertiza, supraveghere tehnică etc.).

În concret, atunci când un martor arată ce s-a întâmplat, proba este reprezentată de informația pe care acesta o comunică organelor judiciare, mijlocul de probă este declarația dată de acesta, iar procedeu probatoriu prin care poate fi obținută această declarație este audierea sau confruntarea.

În cazul în care convorbirile unei persoane sunt interceptate, informațiile care rezultă din discuțiile purtate constituie probe, mijloacele de probă sunt procesele verbale în care sunt consemnate aceste discuții și suportul pe care sunt fixate discuțiile, iar procedeu probatoriu este supravegherea tehnică. Cu privire la acest aspect, în doctrină s-a apreciat că în acest caz doar suportul constituie mijlocul de probă, nu și procesul-verbal în care se consemnează rezultatul supravegherii tehnice, arătându-se că dacă procesul-verbal de transcriere ar fi mijloc de probă, s-ar ajunge la o concluzie illogică, anume că proba pe fondul cauzei provine din ce a perceput, a auzit și transcris organul de cercetare penală și a certificat procurorul, nu din ce au vorbit persoanele interceptate.⁶ În opinia noastră, în condițiile în care judecătorul folosește în motivarea sa cele consemnate în procesul-verbal întocmit, neascultând decât extrem de rar suportul care conține conversația, este evident că respectivul proces-verbal constituie mijloc de probă. Faptul că, atunci când inculpatul contestă conținutul său, instanța procedează la ascultarea nemijlocită a convorbirilor nu

³ Gh. Mateuș, Procedură penală. Partea generală, Ed. Universul Juridic, București, 2019, p. 447.

⁴ S. Kahane, în V. Dongoroz (coord.), Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român, vol. V, Ed. Academiei Române, Ed. All Beck, București, 2003, p. 171.

⁵ G. Theodoru, Tratat de drept procesual penal, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 346.

⁶ R. Slăvoiu, Protecția penală a vieții private, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 324.

reprezintă un argument în sens contrar. De exemplu, și în cazul audierii unei persoane, dacă procedeu probatoriu a fost înregistrat și se susține că cele consemnate în declarație nu reflectă adevărul, se poate proceda la ascultarea înregistrării, fără a se putea susține însă că în acest caz declarația dată de persoana audiată nu constituie mijloc de probă.

De asemenea, atunci când organele judiciare au nevoie de aportul unui expert, informațiile oferite de acesta constituie probe, raportul de expertiză e mijlocul de probă și expertiza e procedeu probatoriu.

În acest sens, în jurisprudența Curții Constituționale s-a arătat că legea procesual penală delimitează conceptual cele trei noțiuni: „probă”, „mijloc de probă” și „procedeu probatoriu”. Cu toate că, deseori, în limbajul juridic curent noțiunea de probă, în sens larg, include atât *proba propriu-zisă*, cât și *mijlocul de probă*, sub aspect tehnic procesual, cele două noțiuni au *conținuturi și sensuri distincte*. Astfel, probele sunt elemente de fapt, în timp ce mijlocele de probă sunt modalități legale folosite pentru dovedirea elementelor de fapt. De asemenea, trebuie subliniată diferența dintre *mijloacele de probă* și *procedeele probatorii*, noțiuni aflate într-o relație etiologică. Spre exemplu, declarațiile suspectului sau ale inculpatului, declarațiile persoanei vătămate, ale părții civile sau ale părții responsabile civilmente, declarațiile martorilor și declarațiile experților sunt mijloace de probă obținute prin audierea acestor persoane sau prin procedee probatorii auxiliare, cum sunt confruntarea sau videoconferința; înscrisurile și mijloacele materiale de probă, ca mijloace de probă, pot fi obținute prin procedee probatorii ca percheziția, ridicarea de obiecte și înscrisuri, cercetarea locului faptei, reconstituirea sau reținerea, predarea și percheziționarea trimiterilor poștale; rapoartele de expertiză, ca mijloace de probă, sunt obținute prin expertize, ca procedee probatorii; iar procesele-verbale, ca mijloace de probă, sunt obținute prin procedee probatorii precum identificarea persoanelor și a obiectelor, metode speciale de supraveghere sau cercetare, amprentarea suspectului, inculpatului sau a altor persoane, sau utilizarea investigatorilor sub acoperire, a celor cu identitate reală sau a colaboratorilor; iar fotografia, ca mijloc de probă, se obține prin procedeu probatoriu al fotografierii.⁷

Probațiunea reprezintă activitatea de strângere și verificare a probelor, activitate care constă, mai întâi, în stabilirea de fapte și împrejurări legate de infracțiunea comisă, ca apoi, prin coroborarea și aprecierea acestora, să se dovedească existența infracțiunii și vinovăția infractorului. În mod corect, s-a arătat în doctrină că „probațiunea constă, în primul rând, în stabilirea faptelor și împrejurărilor a căror existență sau inexistență trebuie constatată; ne referim astfel la **obiectul probațiunii**. Dovedirea acestor fapte și împrejurări se face prin **administrarea probelor**, folosindu-se procedeele probatorii, care pun în contact autoritățile judiciare cu mijloacele de probă și, prin acestea, iau cunoștință de probe. În fine, ansamblul probelor administrate trebuie apreciat, evaluat, în sensul formării convingerii că ele reprezintă adevărul; este operațiunea de **apreciere a probelor**. Întreaga activitate de probațiune trebuie să

⁷ DCC nr. 383/2015 (M.Of. nr. 535/17.07.2015).

ne conducă la convingerea dacă infracțiunea cu care au fost sesizate organele de urmărire și instanța de judecată există sau nu”.⁸

Din momentul declanșării procesului penal și până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești, toate problemele fondului cauzei sunt rezolvate cu ajutorul probelor. Formarea opiniei instanței cu privire la realitatea stării de fapt pe care trebuie să o stabilească și pe care trebuie să-și întemeieze hotărârea depinde de corecta și completa desfășurare a probațiunii și de valoarea probelor administrate.

Secțiunea a 2-a. Aspecte de ordin istoric

2. Din punct de vedere istoric, de-a lungul timpului au existat mai multe sisteme de probațiune.

Sistemul primitiv (empiric), se caracteriza prin faptul că totul era lăsat la înțelepciunea judecătorilor, care puteau să își tragă convingerea din orice probă.⁹ După cum arăta Vintilă Dongoroz, „orice urmă precisă sau echivocă, orice relatare veridică sau deformată putea servi ca probă. Aprecierea judecătorilor în acest sistem era nu numai suverană, dar și absolută, ea neavând nevoie să se traducă într-o motivare cuprinzătoare a elementelor care au servit la formarea convingerii”.¹⁰

În cadrul **sistemului religios**, deoarece orice infracțiune era, în primul rând o atingere adusă divinității, revenea acesteia sarcina de a stabili adevărul și de a indica persoana vinovată. Mijloacele prin care divinitatea stabilea dacă într-adevăr cineva este sau nu vinovatul îl reprezentau ordaliile, celui învinuit, precum și al celor ce îl susțineau (*conjuratores*), duelul judiciar. În cadrul ordaliilor, persoana bănuită era supusă mai multor încercări: punerea mâinii în foc, scoaterea unui obiect din apa clocotită, deplasarea peste bare de fier înroșite etc. Rănile erau înfășurate, iar dacă după trei zile nu mai existau, inculpatul era achitat.¹¹ În cazul duelului judiciar, nivelul de dezvoltare al societății din acea perioadă aprecia că întotdeauna divinitatea va interveni de partea celui nevinovat și îl va ajuta să câștige.

Sistemul probelor formale sau legale se caracteriza prin faptul că probele „erau de dinainte stabilite, evaluate sau tarificate și ierarhizate de lege. Legea stabilește dinainte, în mod limitativ mijloacele de probațiune, fixează felul probei necesare pentru dovedirea unui anumit fapt, determină valoarea sau forța probantă a fiecăreia și stabilește în raportul dintre ele o ierarhie a probelor”.¹²

Mărturisirea era considerată „regina probelor” (*regina probationum, proba probatissima*), fiind suficientă prin ea însăși să justifice o soluție de condamnare, motiv pentru care, pentru obținerea acesteia, se recurgea la tortură. Găsirea corpului

⁸ G. Theodoru, op. cit., p. 347.

⁹ T. Pop, op. cit., p. 163.

¹⁰ V. Dongoroz, în I. Tanoviceanu, Tratat de drept și procedură penală, vol. V, Tipografia Curierul Judiciar, București, 1927, p. 32.

¹¹ Idem, p. 33.

¹² T. Pop, op. cit., p. 164.

delict era și ea considerată o probă deosebit de importantă. Declarațiile date de martori se numărau, nu se apreciau. Existența unui singur martor nu era suficientă (*testis unus, testis nullus*), iar cine avea cei mai mulți martori câștiga. Anumite ierarhizări existau însă și în cadrul martorilor: bărbatul era crezut înaintea femeii, mărturia nobilului înlătura mărturia iobagului, iar mărturia clericului era mai importantă decât cea a laicului. În rest, conta numărul martorilor și nu calitatea acestora.

Într-o prezentare a acestui sistem s-a arătat că pentru fiecare din aceste probe, în vechile legiuri franceze, era fixată forța probantă. Astfel:

- *proba completă* și *întreagă* rezulta din mărturisirea inculpatului coroborată de existența corpului delictului sau două declarații de martori;

- *jumătatea de probă* sau *proba semiplină* rezulta din depozițiunea unui singur martor. Această probă nu putea să motiveze o condamnare, pentru că era de principiu că: „*testis unus, testis nullus*”, dar era suficientă pentru a autoriza întrebuițarea torturii, ca să obțină mărturisirea. În mod excepțional, putea servi drept bază numai pentru condamnări la pedepse cu totul inferioare;

- *proba ușoară*, aceea care lăsa să planeze oarecare bănuiele, era insuficientă a motiva condamnări, dar nici nu autoriza achitarea; se pronunța totuși o achitare definitivă, însă micșorată sub raportul moral;

- *proba imperfectă* sau începutul de probă, de asemenea nu putea servi drept bază a unei condamnări; se suspenda urmărirea până la descoperirea de noi dovezi.¹³

După cum, în mod corect, s-a arătat în doctrină, „prin acest mod de reglementare a regimului probelor, rolul judecătorului era limitat numai la stabilirea existenței probei prevăzute de lege, la acordarea acestora a rangului prevăzut de lege și la stabilirea situației de fapt fără a fi realizată o evaluare și apreciere a materialului probatoriu”.¹⁴

În *sistemul sentimental (liberal) al probelor*, probele nu mai au o valoare prestabilită, nu mai există o ierarhie a probelor, ci judecătorul este cel care evaluează și stabilește forța fiecărei probe. Acest sistem are la bază principiul libertății probei (orice probă poate fi administrată dacă nu este interzisă de lege), principiul liberei aprecieri a probelor (acestea neavând o valoare prestabilită) și principiul intimei convingeri a judecătorului. După cum arăta profesorul Traian Pop, „în sistemul probelor libere, legea nu mai leagă pe judecător, ci îi lasă completa libertate în alegerea probelor, în aprecierea lor și în formarea convingerii intime”.¹⁵

Dezvoltarea tehnologiei a condus la dezvoltarea *sistemului științific*, adevărul urmând a fi cercetat prin intermediul metodelor științifice de investigare pe care omul le are în prezent la dispoziție (de exemplu, o expertiză ADN, o expertiză dactiloscopică, o expertiză traseologică etc.).

¹³ I. Ionescu-Dolj, op. cit., p. 207.

¹⁴ M. Udroiș, în M. Udroiș (coord.), Codul de procedură penală. Comentariu pe articole, ed. a 2-a, Ed. C.H. Beck, București, 2017, p. 367.

¹⁵ T. Pop, op. cit., p. 164.

Capitolul II

Clasificarea probelor¹⁶

3. Principalele criterii după care se clasifică probele au în vedere mai multe aspecte. Astfel, **în funcție de criteriul caracterului (funcției) probelor** există:

- **probe în acuzare:** sunt probele ce servesc la dovedirea vinovăției suspectului sau inculpatului, sau a existenței unor împrejurări care agravează răspunderea acestuia. De exemplu, constituie o probă în acuzare găsirea armei crimei la domiciliul inculpatului. Cu privire la probele care dovedesc existența unor împrejurări care agravează răspunderea inculpatului, trebuie avute în vedere atât probele care justifică reținerea unor circumstanțe agravante (de exemplu, probele care demonstrează că inculpatul a comis fapta profitând de imposibilitatea victimei de a se apăra), cât și probele care, deși nu influențează încadrarea juridică, sunt apte să conducă, în procesul individualizării judiciare, la o agravare a pedepsei (de exemplu, în cazul unui inculpat acuzat de comiterea unei infracțiuni de conducere sub influența alcoolului, depunerea unor înscrisuri care atestă că acesta a fost sancționat contravențional pentru că a condus băut de mai multe ori).

- **probe în apărare:** sunt probele care servesc la dovedirea nevinovăției suspectului sau inculpatului, ori a existenței unor împrejurări care atenuază răspunderea acestuia. De exemplu, constituie o probă în apărare susținerile unui martor care arată că inculpatul se afla cu el la momentul comiterii faptei. Și în acest caz, probele care dovedesc existența unor împrejurări care atenuază răspunderea inculpatului sunt atât probele care justifică reținerea unor circumstanțe atenuante (de exemplu, probele care demonstrează că inculpatul a fost provocat), cât și probele care, deși nu influențează încadrarea juridică, sunt apte să conducă, în procesul individualizării judiciare, la o atenuare a pedepsei (de exemplu, înscrisuri în circumstanțiere).

Pentru delimitarea acestei categorii de probe trebuie avute în vedere exclusiv informațiile ce rezultă din administrarea mijloacelor de probă respective, independent de calitatea subiectului procesual de la care provine. De exemplu, declarația inculpatului, raportat la neconcordanțele ce rezultă din cuprinsul ei, poate reprezenta o probă în acuzare. De asemenea, și în cazul declarației date de un martor propus în apărare de inculpat se poate ajunge ca aceasta să fie o probă în acuzare dacă, de exemplu, se constată neconcordanța dintre aceasta și declarația inculpatului.

Nu poate fi exclusă nici posibilitatea ca același mijloc de probă să reprezinte atât o probă în acuzare, cât și o probă în apărare, cum ar fi, de exemplu declarația unui martor care arată că inculpatul este cel care a comis infracțiunea, însă a fost provocat.

¹⁶ Pentru alte clasificări ale probelor, respectiv probe orale și reale, ori declarative și indiciale, a se vedea *M. Udroi, M. Popa*, în *M. Udroi* (coord.), op. cit., 2020, p. 538-541.

În funcție de **criteriul surselor din care provin**, există:

- **probe imediate (primare)**: obținute din sursă originală, cum ar fi, de exemplu, cuprinsul depoziției unui martor ocular, conținutul procesului-verbal de cercetare la fața locului.

- **probe mediate (secundare)**: obținute din altă sursă decât cea originală, cum ar fi, de exemplu, cuprinsul declarației unui martor care relatează ceea ce i-a povestit un martor ocular despre o anumită împrejurare.

Într-adevăr, probele imediate prezintă o mai mare credibilitate, iar folosirea lor nu creează probleme din perspectiva dreptului la un proces echitabil (ne referim la declarațiile testimoniale), inculpatul având posibilitatea de a contesta veridicitatea mărturiei și de a pune întrebări nemijlocit persoanei vizate. Niciodată, însă, o soluție de condamnare nu se va putea întemeia exclusiv pe probe mediate. Acestea vor putea fi însă folosite ca o confirmare a informațiilor ce se desprind din probele imediate: de exemplu, în cazul unui omor, pe lângă doi martori care relatează că inculpatul este cel care a comis fapta, ar putea fi utilă și audierea unei a treia persoane, care arată că nu a văzut momentul săvârșirii actelor de violență, dar de față se adunaseră peste 20 de persoane și toate susțineau că inculpatul este cel care a atacat și ucis victima. De asemenea, probele mediate pot fi folosite pentru identificarea probelor imediate: de exemplu, în cazul unei infracțiuni deucidere din culpă, un martor arată că o persoană i-ar fi spus că inculpatul a trecut, deși semaforul indica culoarea roșie, iar ulterior acea persoană s-a urcat într-o mașină marca X, de culoare albastră cu numărul... și a plecat. Prin intermediul acestei declarații, poate fi obținută proba imediată, respectiv declarația martorului ocular.

În funcție de **criteriul legăturii cu obiectul probațiunii**, există:

- **probe directe**: sunt acele probe dovedesc în mod direct, nemijlocit, prin ele însele vinovăția sau nevinovăția inculpatului. De exemplu: prinderea făptuitorului în flagrant, o înregistrare video care îl surprinde pe inculpat comițând fapta etc.

- **probe indirecte**: nu dovedesc în mod direct fapta, dar, prin coroborarea cu alte probe, pot conduce la formularea anumitor concluzii în cauza respectivă. De exemplu, relațiile de dușmănie existente între părți, găsierea armei crimei la domiciliul unei persoane etc. Astfel, faptul că inculpatul a intrat în casa victimei, iar ulterior aceasta a fost găsită otrăvită nu dovedește vinovăția sa. În schimb, o astfel de concluzie poate fi formulată în cazul în care inculpatul este ultima persoană care a vizitat-o pe aceasta, între cele două persoane existau relații de dușmănie, substanța folosită nu putea fi obținută în mod legal din comerț, la domiciliul inculpatului a fost găsită acea substanță.

În cadrul acestei clasificări, nu are nicio importanță credibilitatea probei. Practic, dacă informația obținută din administrarea aceluia mijloc de probă (indiferent de veridicitatea sa) ar fi de natură să conducă prin ea însăși la constatarea vinovăției sau nevinovăției, ne aflăm în prezența unei probe directe. Dacă informația respectivă trebuie coroborată cu alte elemente pentru aflarea adevărului, proba este indirectă.

De exemplu, declarația unui martor care arată că inculpatul s-a aflat cu el tot timpul în ziua crimei este o probă directă. În schimb, dacă martorul arată că în ziua respectivă inculpatul a plecat timp de o oră, iar locul crimei era la zece minute de

casa martorului, suntem în prezența unei probe indirecte. Această probă, completată cu probe care dovedesc, de exemplu, că în acea oră inculpatul s-a aflat într-un centru comercial situat în cealaltă parte a orașului, vor conduce la stabilirea nevinovăției acestuia.

Nu există o suprapunere între ultimele două clasificări. Astfel, atât probele directe, cât și cele indirecte pot fi atât mediate, cât și imediate (de exemplu, declarația unui martor care arată că persoana vătămată i-ar fi mărturisit că a întreținut relații sexuale de bunăvoie cu inculpatul este o probă directă mediată).¹⁷

Vinovăția sau nevinovăția unei persoane poate fi dovedită atât pe baza unor probe directe, cât și pe baza unor probe indirecte. Chiar dacă probațiunea pe baza unei probe directe este mult mai facilă, nu poate fi exclusă pronunțarea unei soluții doar pe baza unor probe indirecte, care se coroborează între ele.

Astfel, o singură probă directă poate, teoretic, să conducă la dovedirea vinovăției (de exemplu, o înregistrare în care inculpatul cere mită). În schimb, după cum, în mod corect, s-a arătat în doctrină, o singură probă indirectă este neîndestulătoare pentru soluționarea cauzei, ea neputând conduce la o explicație certă, sigură cu privire la modul de comitere a faptei. Mai mult, nicio pluralitate de probe indirecte, dacă sunt disparate și incoerente, nu poate forma suportul probatoriu pentru a se reține în sarcina inculpatului fapta imputată. În schimb, mai multe probe indirecte pot conduce la reținerea existenței vinovăției, dar numai cu condiția ca ansamblul probatoriu să fie coerent și să conducă univoc la stabilirea faptei, orice altă posibilitate fiind exclusă.¹⁸

În același sens, s-a arătat că „o singură probă indirectă dovedește un singur fapt probator, or acesta poate fi doar în relație întâmplătoare cu faptul principal; de exemplu, dușmănia dintre victimă și inculpat, luată izolat, nu poate să convingă că acesta a comis omorul; de aceea, în probațiunea cu probe indirecte, întotdeauna sunt necesare mai multe probe indirecte. În al doilea rând, interesează nu atât numărul probelor indirecte, ci ansamblul lor, fiecare probă indirectă urmând a se încadra într-o înlănțuire de probe indirecte, astfel încât înlăturarea unei singure probe indirecte ca inexactă atrage destrămarea înlănțuirii lor. În al treilea rând, este necesar ca ansamblul probelor indirecte să conducă la o singură concluzie cu privire la existența faptului principal (X l-a ucis pe Y). Când concluzia este alternativă (Y a fost ucis fie de X, fie de Z), probele indirecte nu pot atrage o condamnare și trebuie continuată probațiunea până ce rămâne o singură versiune”.¹⁹

„Valoarea probelor indirecte poate fi una semnificativă, însă acestea nu permit verificarea veridicității faptului principal care formează obiectul probațiunii, ci doar a împrejurărilor de fapt din care acestea derivă. Astfel, probele indirecte tind la dovedirea unor stări, împrejurări sau circumstanțe de natură că confere credibilitate unor indicii sau supoziții referitoare la faptul principal. Or, tocmai relativitatea probelor

¹⁷ Pentru opinia potrivit căreia o probă directă nu poate fi decât imediată, a se vedea *M. Udroui, M. Popa*, în *M. Udroui* (coord.), op. cit., 2020, p. 536-537.

¹⁸ *G. Mateuț*, op. cit., p. 466-467.

¹⁹ *G. Theodoru*, op. cit., p. 356.

indirecte, respectiv condiționarea lor de coroborarea cu probe directe, determină o analiză extrem de amănunțită din perspectiva fiabilității lor, atât în ceea ce privește dovedirea faptelor probatorii la care se referă, cât și a faptului principal. În consecință, probele indirecte nu pot dovedi prin ele însele faptul principal, respectiv existența infracțiunii și săvârșirea ei de către inculpat, astfel cum prevede art. 98 C.proc.pen., ci doar prin coroborarea lor cu alte probe directe”.²⁰

În mod corect, s-a arătat că proba directă nu este doar o probă care dovedește vinovăția sau nevinovăția. Tot o probă directă este și declarația martorului ocular care narează acțiunea inculpatului de încercare a influențării unui martor (proba directă vizând îndeplinirea unei condiții privind luarea arestării preventive), ori încercarea de a ascunde un bun (proba directă vizând îndeplinirea unei condiții privind luarea măsurilor asigurătorii).²¹

²⁰ I.C.C.J., Secția penală, decizia nr. 307/A/14.12.2021, nepublicată.

²¹ M. Udroi, M. Popa, în M. Udroi (coord.), op. cit., p. 537.

Capitolul III Obiectul probațiunii

Secțiunea 1. Noțiuni și clasificare

§1. Noțiuni

4. Obiectul probațiunii este reprezentat de totalitatea faptelor și împrejurărilor de fapt ce trebuie dovedite în scopul clarificării unei cauze penale. După cum se observă chiar din definiția probei cuprinsă în Codul de procedură penală, doar faptele și împrejurările de fapt pot constitui obiect al probațiunii, nu și normele juridice, acestea fiind prezumate a fi cunoscute de către instanță. Același regim îl au și deciziile Curții Constituționale, precum și deciziile Înaltei Curți de Casație și Justiție pronunțate în soluționarea unui recurs în interesul legii sau în dezlegarea unei chestiuni de drept. Publicarea acestora în Monitorul Oficial le oferă, din punct de vedere al probațiunii, aceeași valoare cu aceea a unei legi, orice solicitare de depunere a vreuneia dintre decizii ca probă fiind inadmisibilă.

Prin excepție, normele juridice (ale statului străin) pot constitui obiect al probațiunii, de exemplu, în cadrul procedurii recunoașterii și executării hotărârilor străine. Dacă judecătorului național i se poate pretinde să cunoască legislația românească, nu același lucru se poate spune și despre dreptul unui alt stat, atunci când acest aspect are influență asupra soluționării unei cauze de pe rolul instanțelor române. În acest sens, art. 2562 C.civ. menționează că: (1) Conținutul legii străine se stabilește de instanța judecătorească prin atestări obținute de la organele statului care au edictat-o, prin avizul unui expert sau printr-un alt mod adecvat. (2) Partea care invocă o lege străină poate fi obligată să facă dovada conținutului ei. (3) În cazul imposibilității de a stabili, într-un termen rezonabil, conținutul legii străine, se aplică legea română. Raportat la exigențele procesului penal, apreciem că ultimele două alienate nu au aplicabilitate în procedura penală.

Potrivit art. 98 C.proc.pen., constituie obiect al probei:

a) existența infracțiunii și săvârșirea ei de către inculpat: legiuitorul are în vedere aspecte privind condițiile preexistente ale infracțiunii (subiecți, obiect material, situație premisă), latura obiectivă (element material, urmare imediată, legătură de cauzalitate, împrejurările de loc sau de timp), latura subiectivă (formă de vinovăție, mobil, scop), încadrarea juridică, reținerea unor circumstanțe agravante sau atenuante, incidența vreunui dintre impedimentele prevăzute de art. 16 C.proc.pen., circumstanțele personale ale inculpatului (care vor fi avute în vedere pentru o corectă individualizare a pedepsei) etc;

b) *faptele privitoare la răspunderea civilă, atunci când există parte civilă.* De multe ori, aceste împrejurări vor coincide cu cele care fac obiectul probei pentru

soluționarea laturii penale. De exemplu, prin soluționarea laturii penale, instanța va stabili și dacă există faptă ilicită, un prejudiciu și dacă între acestea există sau nu o legătură de cauzalitate. Uneori, cuantumul prejudiciului poate fi un element ce ține de ambele laturi (de exemplu, în cazul în care acest lucru influențează încadrarea juridică). Suplimentar, din perspectiva laturii civile, vor fi administrate probe pentru a stabili dacă prejudicial este cert, dacă nu a fost reparat, dacă sunt îndeplinite condițiile pentru angajarea răspunderii părții responsabile civilmente etc;

c) *faptele și împrejurările de fapt de care depinde aplicarea legii*: de exemplu administrarea unor probe pentru a se stabili dacă se impune a fi luată măsura confiscării extinse, administrarea unor probe pentru a stabili starea de sănătate a inculpatului și a existenței vreunui risc pentru societate care să impună luarea unei măsuri de siguranță cu caracter medical, administrarea unor probe pentru a se stabili dacă măsurile asigurătorii au fost puse în executare în mod legal;

d) orice împrejurare necesară pentru justa soluționare a cauzei.

§2. Obiectul generic și obiectul concret al probațiunii

5. Toate aceste aspecte alcătuiesc *obiectul generic (abstract)* al probațiunii care trebuie dovedit în orice proces penal. Acesta trebuie însă diferențiat de *obiectul concret* al probațiunii, respectiv împrejurările concrete care trebuie dovedite într-o anumită cauză. În cazul anumitor infracțiuni, nu există condiții speciale privind subiecții infracțiunii, condițiile de loc sau de timp, situația premisă etc., astfel de elemente urmând a nu mai fi examinate.

De exemplu, în cazul unei infracțiuni de abuz de încredere, trebuie să se administreze probe pentru a se dovedi raportul juridic nepatrimonial în baza căruia bunul a fost transmis. În cazul unei infracțiuni de delapidare, probatoriul ar fi trebuit să vizeze și dovada calității de funcționar/funcționar public a inculpatului, precum și calitatea de administrator sau gestionar. De asemenea, raportat la elementele concrete care nu sunt contestate de părți, amploarea aspectelor care vor face obiectul probațiunii va fi diferit de la o cauză la alta (de exemplu, dacă inculpatul neagă că s-ar fi aflat la locul comiterii faptei, în primul rând, vor trebui administrate probe care să dovedească inclusiv acest aspect).

Secțiunea a 2-a. Fapte și împrejurări care formează obiectul probațiunii

6. În cadrul faptelor și împrejurărilor care fac obiectul probațiunii se face distincție între *fapte și împrejurări care se referă la fondul cauzei și fapte și împrejurări care se referă la normala desfășurare a procesului penal*.

Prima categorie vizează aspecte referitoare la existența infracțiunii, vinovăția făptuitorului și răspunderea acestuia. Ele pot fi, la rândul lor, clasificate în fapte principale și fapte probatorii.